Když prší v poušti…

18.9.2023 - Jindřich Marek | Vojenský historický ústav Praha

V muzejních fondech Vojenského historického ústavu je i britská puška Lee Enfield, na jejíž pažbu si za války některý z československých vojáků vyřezal nožem či bajonetem jména libyjských osad daleko na západ od Tobruku, kde Čs. pěší prapor 11 – Východní jako celek nikdy neoperoval! Je tam i Derna, vzdálená 169 km západně od legendárního Tobruku.

Tato puška je tak spolu s válečným deníkem 2. pěší roty cenným dokladem o zajímavé misi, které se zúčastnila od prosince 1941 do ledna 1942 tato rota pod velením kapitána Jana Svobody krátce po osvobození Tobruku. Jejím úkolem byla v té době ostraha velitelství britského XXX. sboru. O Derně se zmiňuje i deník této roty:

1. *1. 1942*

Představa běžného českého občana o životě v severoafrické poušti v té době se zpravidla bude točit kolem vidiny strašných veder, nedostatku vody a nekonečných záplav písku, který často skrývaly zrádné miny a pronikaly k lidem i vzduchem během písečné bouře chamsínu, který Němci nazývali jiným arabským slovem – ghiblí.

Je to však jen poloviční pravda. Teplotní rozmezí se i v okolí Tobruku pohybuje od velmi vysokých teplot přes den k nočním teplotám blížícím se k nule v období, kdy právě českoslovenští vojáci byli mezi obránci tohoto města. Uvědomíme-li si navíc, že byli v té době nuceni žít převážně ve skalních pevnůstkách, musíme zahodit představu zpoceného vojáka v šortkách a košili s krátkým rukávem. Naši vojáci museli v Tobruku v době obležení od října do prosince 1941 častěji čelit nepříjemnému chladu, a tak v jejich výstroji převažovaly soukenné battledressy, dlouhé kabáty či kožené vesty. K jejich životu také patřily i poměrně časté studené deště, které jim ztrpčovaly život stejně jako zoufalý nedostatek kvalitní pitné vody. Ta, kterou pili v Tobruku byla nejen vzácná, ale zároveň málo kvalitní, protože podstatou část svých zásob získávali obránci odsolováním mořské vody.

Zcela správně se v případě pouště říká, že voda v ní má cenu života, respektive krve. Jak však vzápětí uvidíme na následujících dokumentech, v Tobruku došlo jedné listopadové noci k dramatické události, která zasáhla i celý československý prapor, jehož příslušníci měli dosud nedostatkové vody náhle doslova „plné zuby“, což nám dnes může připomenout po letech i úryvek ze „Zpravodajského hlášení o přírodní katastrofě v úseku čs. praporu v noci ze 17. na 18. listopadu 1941“: „

Velitel 4. pěší roty kapitán Jan Podhajský-Půlpytel, který padl v bojích v Karpatech v listopadu 1944 jako zástupce velitele 4. pěšího praporu 3. čs. samostatné brigády, o této noci napsal pro změnu toto:

Apokalyptický déšť během pondělní noci 17. listopadu 1941 svým životem zaplatil příslušník 3. pěší roty desátník Jaroslav Roznětínský (* 27.4. 1902 Lodhéřov, okr. Jindřichův Hradec), jehož strhl mohutný proud vody, ženoucí se divoce rozeklaným údolí Wádí as-Sáhil. Ten byl na pozorovatelně, a jelikož telefonní vedení bylo přerušeno, šel s ústním hlášením na stanoviště velitele 3. roty, což jej stálo život. Jaroslavovo tělo bylo nalezeno až po opadnutí vody za šest dní…

Vraťme se však k již výše zmiňované Derně, protože kromě 2. pěší roty se několik našich vojáků v následujících měsících dostalo během operací na severoafrickém bojišti rovněž do jejího prostoru. Vedle příslušníků Čs. pěšího praporu 11 – Východního se totiž bojů v africké poušti zúčastnili i další českoslovenští vojáci v rámci britských a francouzských jednotek. Například rozhodující bitvy u al-Alamejnu 23. října 1942 se zúčastnili jako pozorovatelé u 3. královského tankového pluku pplk.gšt. Karel Lukas (zavražděný komunistickou StB v květnu 1949) a škpt.gšt. Pravoslav Řídký. Stejně tak

málo se dodnes však již ví, že této bitvy se jako aktivní bojovník v řadách tankové jednotky „The Royal Scots Greys“ zúčastnil i trutnovský rodák nadporučík Bohuslav Novotný.

Při dalším pronásledování ustupujícího nepřítele byli 17. listopadu 1942 nedaleko Derny v Kyrenaice při německém náletu raněni Lukas i Řídký a evakuováni do nemocnice v Káhiře. Řídký se však ještě nedoléčený již počátkem prosince vrátil na frontu, kde byl 18. ledna 1943 společně se svým skotským řidičem seržantem Bealem zabit při jiném náletu a pochován na místě, kde zahynul, asi 20 kilometrů severovýchodně od Baní Walíd. Jeho památku připomíná portrét na československých poštovních známkách vydaných v roce 1944 v Londýně. Na nich je zachycen v britské přilbě, jak líbá lem praporu věnovaný smíšenému předzvědnému oddílu čs. brigády našimi krajany v Londýně.

Dalším padlým československým občanem, kterému se Derna stala osudnou, byl student Vysoké školy technické Dr. Edvarda Beneše v Brně Petr Haas, který se v moravské metropoli 28. března 1920 i narodil.

Petr se v roce 1942 stal příslušníkem zvláštní jednotky britské armády s názvem Special Interrogation Group (SIG), složené z německy mluvících židovských dobrovolníků, převážně z Palestiny. Jejich úkolem bylo v německých uniformách pronikat za nepřátelské linie v Západní poušti a provádět diverzní a výzvědné nájezdy ve stylu commandos.

Petr Haas zahynul 13. června 1942 při bojové akci SIG, která měla za cíl zničit německé letiště právě v Derně. Spolu s ním tehdy měl zahynout i další uprchlík z protektorátu Peter Gottlieb. Jejich skupina vyrazila z oázy Síwa 6. června 1942 a po několikadenním trmácením v poušti zaparkovala 13. června odpoledne zhruba 8 km od Derny. Jejich jednotka měla nečekaně napadnout německé letecké základy Derna a Martúbá s letouny Messerschmitt Bf 110 a Junkers Ju-87 Stuka. Zatímco skupina kapitána Herberta Bucka byla úspěšná a v Martúbě se jí podařilo zničit nebo poškodit 20 nepřátelských letounů a beze ztrát ustoupit, útok u Derny se skupině nadporučíka Augustina Jordaina nezdařil díky zradě.

Bývalý německý cizinecký legionář Herbert Brückner, který u SIG působil dosud jako instruktor, zmizel od skupiny a zanedlouho byl její nákladní automobil obklíčen německými vojáky. Zrazení muži se odmítli vzdát bez boje a záhy se rozpoutala prudká přestřelka. Její výsledek byl zákonitě tragický. Z obklíčeného prostoru se podařilo uprchnout pouze nadporučíkovi Jordainovi. Všichni ostatní byli zabiti nebo zajati. Jordain později uvedl, že viděl dva členy SIG (jedním z nich byl Petr Haas) jak „ Podle jiných svědectví byl naopak desátník Haas zajat a poté Němci popraven.

Jeho památku uctila brněnská technika v roce 1948 titulem inženýr in memoriam a ministerstvo národní obrany ČSFR v květnu 1991 hodností major in memoriam.

https://www.vhu.cz/kdyz-prsi-v-pousti